

2 Karaktärisering av kyrkoanläggningen

Iggesunds kyrka från söder. Foto: Henrik Lindblad, Länsmuseet Gävleborg 2003.

2.1 Kyrkomiljön

Iggesund, i Njutångers socken, fick järnbruksprivilegier 1685. Kyrkan ligger i en välbevarad bruksmiljö med många byggnader från 1800-tal och tidigt 1900-tal. Ett stycke söder om kyrkan ligger också Grillska herrgården från 1724. Kyrkobyggnaden och klockstapeln omges av en mindre park, som sträcker sig österut mot E4:an och i norr gränsar mot vägen till centrum. Kyrkogården är belägen några kilometer längre norrut. Vid kyrkogården finns ytterligare en kyrkobyggnad, Mariakyrkan från 1960-talet. Strax söder om Iggesunds kyrka finns pastorsexpedition och församlingshem i en skolbyggnad från 1924. Bruksmiljön, med herrgården, masugnar, bessemerverk, arbetarbostäder, brukskontor och kyrka, utgör riksintresse för kulturmiljövården, K 205.

2.2 Kyrkan

Strax söder om Iggesunds brukskontor uppfördes 1903 en byggnad som samlingslokal för brukets arbetare, den så kallade auditoriebyggnaden. År 1926 tillträdde den förste brukspastorn i Iggesund. När ett nytt Folkets Hus uppförts fick auditoriet, efter en ombyggnad 1931-32, permanent funktion som kyrka.

Vid ombyggnaden genomgick den nationalromantiskt präglade träbyggnaden, avsevärda förändringar såväl exteriört som interiört. Ursprungligen var exteriören klädd med liggande träpanel på en grund av oputsad slaggsten. Långsidorna hade tre mycket stora fönster med rundbågiga avslutningar som var uppdragna i höjd med takfoten, vilken följde fönstrens form i tre vida bågar.

Vid ombyggnaden reveterades fasaderna med kalkbruk som avfärgats med vit kalkfärg. Vidare försågs byggnaden med nya och mindre fönster. I trappornen, och sannolikt också i gavlarna, sattes flera fönster igen. Många av de övriga tidstypiska snickerierna försvann vid restaureringen; byggnadens former slätades till och förenklades. Möjligen med undantag för det tresidiga koret i väster, vilket kan ha vidbyggts eller utvidgats 1931-32, är den befintliga rektangulära planformen med utbyggda trapphus på norr- och sydsidan, intakt. I trapphusen, som är utformade som låga torn med spånklädda överdelar och plåtbelagda hjälmformade avslutningar, finns två sidosingångar med trappor i skiffer och räcken i svartmålat smidesjärn. Takbeläggningsen i övrigt består av svartglaserat enkelkupigt lertegel, vilket vid restaureringen 1976-77 ersatte det ursprungliga falsade plåttaket. Fönsteröppningarna till kyrkorummet är småspröjsade och rundbågiga. Mellan fönstren reser sig smäckra strävpelare. Vid korfönstret i norr finns en brandtrappa i svartmålat smidesjärn.

Huvudingången är belägen i öster och täcks av valmat plåtbelagt trätak, uppburet av fyra träpelare. Såväl taket, som den befintliga trappen och anslutande handikappramp, tillkom vid en större restaurering 1976-77. Vid samma tillfälle revs två mindre utbyggnader på ömse sidor om koret.

Iggesunds kyrka, interiör mot koret. Henrik Lindblad, Läns museet Gävleborg 2003.

I byggnadens östra del finns flera smårum, däribland vapenhus och sakristia. Här är inslag i inredningen som dörrar, med särpräglade fyllningar, och golvsocklar välbevarade, sannolikt från 1930-talet. Den ursprungliga vaktmästarbostaden på övervåningen är numera ombyggd till kontorsutrymmen för församlingen. Interiören genomgick såväl vid 1930-talets början som under 1970-talet avsevärda förändringar. Kyrkorummet är numera avdelat i ett mittskepp omgivet av smala sidoskepp som bärs upp av slanka träpelare. Mittskeppet täcks av ett tryckt tunnvalv. I väster finns en bred öppning in mot det lägre koret, med

blindfönster i mitten bakom altaret, omgivet av två sidofönster. I öster finns en läktare med en senare tillkommen orgel.

Ursprungligen bestod kyrkorummet av ett enda skepp, avslutat av ett brant tredingstak med underliggande öppna takstolar. Vid ombyggnaden 1931, med B G Kjellberg som arkitekt, delades kyrkorummet in i tre skepp och det befintliga podiet ersattes av ett djupare kor. Av övrig inredning från detta år, som bänkar, läktarbarriär och takarmatur, förefaller i stort sett endast predikstolen och pelarna vara bevarade. Kyrkorummet präglas idag till stora delar av den genomgripande restaurering som utfördes av arkitekt Sven Ivar Lind 1976-77. Vid detta tillfälle ersattes tredingstaket med ovannämnda tunnvalv. Likaså tillkom den nuvarande bänkinredningen i obehandlad furu, liksom altare, altarring och en del övrig inredning. Triumfkrucifixet är skuret i trä 1978 av Per Nilsson Öst i Järvsö. Den enkelt geometriska, men samtidigt djärvt dekorativa, takarmaturen i sidoskeppen är utförd av järninfattade glasskivor hängande i tunna trådar. Enligt muntlig uppgift har Sven Ivar Lind själv ritat armaturen.

2.3 **Klockstapeln**

Klockstapeln uppfördes 1928. Ursprungligen var stolparna i nederdelen öppna. Sannolikt under 1960-talets slut kläddes bottenvåningen in för användning som förråd. Ovanför detta finns ett brädinklätt rum för klockorna, under ett spånbeslaget tak krönt av en smal spira.

2.4 **Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning**

Den fortfarande nationalromantiskt präglade kyrkobyggnaden ingår i riksintresseområdet Iggesunds bruk. Både i sitt profana ursprung och i sin senare funktion som kyrka, har byggnaden ett mycket nära samband med brukets 1900-talshistoria. Trots vissa senare tillägg är byggnaden i sin grundform relativt välbevarad från 1903, dock domineras exteriören av 1931-32 års förändringar. Materialen, vare sig de är ursprungliga eller senare är, med undantag av trapp och handikappramp i öster, traditionella och gedigna: kalkputs, glaserat enkupigt lertegel, smidesjärn, falsad plåt, kopparplåt och trä. Det väl synliga läget vid E4:an och vägen mot centrum gör kyrkan och klockstapeln till karaktärsbyggnader i Iggesund.

Kyrkorummet ger idag ett relativt splittrat intryck, men delar av den arkitektoniska uppbyggnaden och inredningen, är välbevarad från ombyggnaden 1931. I övrigt domineras interiören av inredningen i furu från 1970-talet.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrka och kyrkomiljö:

- I det yttre är byggnadens nationalromantiska huvuddrag bevarade från 1903, men framförallt domineras exteriören av 1931-32 års ombyggnad,
- exteriören är i stort utförd med traditionella material av hög kvalitet,
- de två välbevarade sidoingångarna med trappor av skiffer, eleganta smidesräcken och omsorgsfullt utförda trädörrar bidrar till det gedigna intrycket,
- klockstapeln, med befintlig spåninklädnad,
- delar av den fasta inredningen som predikstol, kolonner och innerdörrar är välbevarade från 1931-32,

- takarmaturen i sidoskeppen är originellt utformad och av hög kvalitet.

2.5 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Antikvarisk-Topografiska Arkivet, Riksantikvarieämbetet: handlingar, ritningar och fotografier.

Bebyggelse i Hudiksvalls kommun. En inventering från Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund. Gävle 1973.

Bodare, Torbjörn, Enånger-Njutånger kyrkliga samfällighet: muntliga uppgifter.

Byggnadsregistret, RAÄ: kyrkoberivningar och administrativa uppgifter.

Länsstyrelsen i Gävleborg: handlingar.

Länsmuseet Gävleborg: handlingar och fotografier.

Njutångers församlingsblad, nr 1, 1977.

Njutångers församlingsblad, nr 5, 1978.

Riksintressen i Hudiksvalls kommun. Rapport 1996:4 från kulturmiljöfunktionen, länsstyrelsen Gävleborg.

Swartling, Ingrid, *Kyrkorna i Njutånger, Nianfors och Iggesund*, 1961.

(Hälsinglands kyrkor X).

Inventeringsdatum: 2003-04-22

Inventerare: Henrik Lindblad, Lisa Johansson

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Henrik Lindblad.

Rapportsammanställning: Henrik Lindblad.